

PRIVĀTAUTONOMIJAS PRINCIPA ATVASINĀŠANA NO TIESISKAS UN DEMOKRĀTISKAS VALSTS PAMATNORMAS UN PRINCIPĀ IETILPSTOŠĀS PERSONAS TIESĪBAS ĪSTENOT MATERIĀLTIESISKOS PRASĪJUMUS ARĪ TIKAI DAĻĀ KĀ TIESISKAS UN DEMOKRĀTISKAS VALSTS IZPAUSME

DERIVATION OF PRINCIPLE OF PRIVATE AUTONOMY FROM THE BASIC NORM OF RULE OF LAW AND DEMOCRATIC STATE AND THE RIGHT OF PERSON UNDER THIS PRINCIPLE TO ENFORCE SUBSTANTIVE CLAIM ALSO IN PART ONLY AS AN EXPRESSION OF THE RULE OF LAW AND OF A DEMOCRATIC STATE

Reinis Odiņš

Summary

The author reviews the origins of the principle of the private autonomy in the framework of the basic norm (*Grundnorm*) concept. It is the view of the author that the private autonomy is derived from the fundamental norm of a democratic state and of the rule of law (*Rechtsstaat*). The principle of private autonomy is recognised to not only have a material aspect, but also a procedural aspect, and therefore it contains the rights of a person to enforce substantive claim also in part only. These rights are a manifestation of a state acting under the fundamental norm of the rule of law and of democracy.

Atslēgvārdi: privātautonomija, demokrātija, tiesiska valsts

Keywords: private autonomy, democracy, rule of law

Ievads

Tiesību zinātnē plaši zināms, ka Hans Kelzens (*Hans Kelsen*) savā tīrajā tiesību teorijā izvirzīja tēzi par pamatnormas (*Grundnorm*) pastāvēšanu kā loģiski pieņemamo tiesību sistēmas sākumpunktu un reizē arī kā augstāko normu, kas ir juridiskā

prāta pieņēmums, nevis pozitīva tiesību norma.¹ Koncepta fundamentālā rakstura dēļ pamatnormu kā argumentu izmanto ne tikai tiesību pozitīvisma piekritēji², bet arī dabisko tiesību skolas piekritēji.³

Pamatnormas avots ir suverēns⁴, bet tā saturu veido suverēna griba⁵, tāpēc Latvijas tiesību sistēmas pamatnorma izteikta Latvijas Tautas padomes 1918. gada 18. novembra proklamēšanas aktā un atkal apstiprināta 1920. gada 27. maijā Latvijas Satversmes sapulcē, pieņemot deklarāciju par Latvijas valsti.⁶ Attiecīgi: “Latvija ir patstāvīga un neatkarīga republika ar demokrātisku valsts iekārtu.”⁷ Turklāt mūsdienās piebilsts, ka Latvija ir arī tiesiska valsts, kas izrietot no demokrātijas jēdziena.⁸

Šādā kontekstā var rasties saprātīgi jautājumi. Vai tiesām juridiskajā zinātnē pastāv pamats runāt par pamatnormu kā tiesību sistēmas sākumu, no kura atvasināmas tiesību normas. Vai ir pamats apgalvot, ka Latvijas tiesību sistēmas pamatnormā ietilpst tiesiskas valsts jēdziens, ja deklarācijā ir minēta tikai demokrātija. Tie būs daži no sākuma diskusijas priekšmetiem autora rakstā, lai pievērstos problēmjautājumiem par privātpersonas privātautonomiju, proti, vai privātautonomijas princips patiešām izriet no demokrātiskas valsts principa, un vai tas vispār attiecas uz procesuālām darbībām, lai īstenotu tiesības, piemēram, sadalot savu dalāmo materiāltiesisko prasījumu daļās un ceļot par tiem atsevišķas un secīgas prasības pēc tam, kad pirmā prasība ir galīgi izskatīta. Tomēr vispārzināms, ka civilprocesā kā publisko tiesību jomā atšķirībā no materiālajām civiltiesībām nav “atļauts viss, kas nav aizliegts”, bet gan “atļauts ir tikai tas, kas ir noteikts ar tiesību normu”.⁹

No tiesību dogmatikas metožu viedokļa autors apskatīs pētāmos objektus kā pastāvošus fenomenus tiesību sistēmā, izmantojot juridiskās metodes, bet, analizējot pētāmo tiesību jautājumu no tiesību filozofijas skatupunkta, jābūtības principus atvasinās dedukcijas ceļā no citiem jābūtības principiem, respektīvi, tiesiskas valsts jēdzienu no demokrātijas principa, kā arī privātautonomijas principu no šiem abiem jēdzieniem.¹⁰

1. Pamatnorma kā tiesību sistēmas sākums?

Kelzens ir norādījis: “Norma, kas regulē cilvēka izturēšanos, ir “derīga”, proti, tā ir saistoša, ja cilvēkam noteikts, kādā veidā viņam jāuzvedas [...]. Pašas normas derīguma pamats var būt tikai kāda cita norma [...]. Taču atšķirībā no cēloņa meklējumiem

¹ Kelsen H. *Reine Rechtslehre. Mit einem Anhang: Das Problem der Gerechtigkeit*. Studienausgabe der 2. Aufl. 1960. Wien: Mohr Siebeck Tübingen, Verlag Österreich Wien, 2017, S. 197, S. 202.

² Sk., piemēram: Bix B. H. Kelsen, Hart, and legal normativity. *Revus Journal for constitutional theory and philosophy of law*, Vol. 34 (2018). Pieejams: <https://doi.org/10.4000/revus.3984> [aplūkots 26.03.2022.].

³ Sk.: Gardner J. *Law as a Leap of Faith*. Oxford: Oxford University Press, 2012, pp. 9, 15.

⁴ Rezevska D. *Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana*. 2. izd. Rīga: Daigas Rezevska izdevums, 2015, 43. lpp.

⁵ Citēts no: *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

⁷ Deklarācija par Latvijas valsti: LV likums. Pieņemts: 27.05.1920. *Valdības Vēstnesis*, 1920, Nr. 118.

⁸ Satversmes tiesas 01.10.1999. spriedums lietā Nr. 03-05 (99), 1. p. *Latvijas Vēstnesis*, 1999, Nr. 325/327.

⁹ Neimanis J. *Ievads tiesībās*. Rīga: zv. adv. J. Neimanis, 2004, 114. lpp.

¹⁰ *Ibid.*, 14. lpp.

sekām meklējumi pēc [normas] derīguma pamata nevar turpināties bezgalīgi. Meklējumiem jābeidzas ar normu, kura tiek pieņemta kā pēdējā, visaugstākā. Tās derīgums nevar tikt vairāk atvasināts no augstākas normas, proti, nevar tikt apšaubīts tās derīgums. Tāda augstākā norma, kas tiek par tādu pieņemta, ir pamatnorma.”¹¹ Turklāt: “Pamatnorma nav pozitīvā tiesību sistēmā, jo tā nav pozitīva tiesību norma, proti, tā nav pieņemta likumdošanas procesā, bet ir normas pieņemums juridiskajā domāšanā.”¹²

No tiesību pozitīvisma piekritēju viedokļa pamatnorma tika uztverta kā dabisko tiesību doktrīnai atbilstoša, jo runa ir par nepozitīvu normu. Būdams neizpratnē par šādu savu teorijas interpretāciju, Kelzens teorijas otrajā izdevumā apgalvo, ka pamatnormas konceptam nav nekā kopīga ar dabiskajām tiesībām.¹³ Vienlaikus Kelzens spiests atzīt, ka viņa teoriju ar dabisko tiesību doktrīnu saista atziņa, ka pamatnorma nav pozitīva tiesību norma, proti, ieraduma tiesību ceļā noteikta vai likumdošanas procesā pieņemta pozitīvo tiesību norma.¹⁴ Kelzens uzskata, ka būtiski ir citi aspekti, kas viņa pamatnormas ideju nošķir no dabisko tiesību doktrīnas: “Dabisko tiesību doktrīna meklē derīguma pamatu pozitīvajām tiesībām, proti, kāpēc pozitīva tiesību sistēma darbojas [...]. Pozitīvas tiesības ir derīgas, jo tām ir noteikts saturs un tādēļ tās ir taisnīgas, tās nedarbojas, ja tām ir pretējs saturs un tādā gadījumā ir netaisnīgas [...]. Pamatnorma nosaka tikai derīguma pamatu pozitīvajām tiesībām, nevis to satura derīgumu. Šis derīguma pamats ir pilnīgi neatkarīgs no derīguma satura. Pamatnorma pozitīvo tiesību saturu deleģē noteikt konstitūcijā noteiktajā pozitīvo tiesību radīšanas procesā. [...] Tiro tiesību doktrīnas rezultātā atrastā pamatnorma nav atšķirīga no pozitīvajām tiesībām, bet ir to derīguma pamats, transcendentāli loģisks nosacījums [normas] derīgumam un kā tāda nav saistāma ar ētiskiem, politiskiem apsvērumiem, bet epistemoloģiju.”¹⁵

Kelzena skaidrojums nav pārliecinošs jau vien ar atzinumu, ka pamatnorma nav pozitīva. Arī argumenti par pamatnormas it kā atšķiršanos no dabisko tiesību doktrīnas nav pārliecinoši. Vispārzināms, ka norma ir jābūtības izteiksme. Jābūtība ir valodā izteiktā idealitāte, ireālais jeb transcendentais komponents, projekts vai programma (principi, normas, vērtības, ideāli utt.), kas norāda uz pilnīgākas (pareizākas, labākas, taisnīgākas utt.) izvēles un rīcības iespējamību, nepieciešamību un vēlamību.¹⁶ Ja tiesību normas ir saistošas jābūtības izteiksmes un jābūtība pēc savas būtības nav brīva no ideālā, tad ir svešādi runāt par pamatnormu kā ideālus nesaturošu. Attiecīgi ir runa par to, ka pamatnorma satur jābūtības kodolu, no kura tiek atvasinātas citas tiesību sistēmas jābūtības, kuras nav brīvas no vērtībām un ideāliem. Šķiet deduktīvi dīvaini uzskatīt, ka pamatnorma, kas ir bijusi par pamatu tiesību sistēmas radīšanai, ir pati bez jābūtības rakstura, bez vērtībām un ideāliem. Arī atzītais nepozitīvais raksturs pamatnormai liek apšaubīt, ka tiesību sistēma, kas

¹¹ Kelsen H. *Reine Rechtslehre. Mit einem Anhang: Das Problem der Gerechtigkeit*. Studienausgabe der 2. Aufl. 1960. Wien: Mohr Siebeck Tübingen, Verlag Österreich Wien, 2017, S. 197.

¹² *Ibid.*, S. 202.

¹³ *Ibid.*, S. 443–445.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Kelsen H. *Reine Rechtslehre. Mit einem Anhang: Das Problem der Gerechtigkeit*. Studienausgabe der 2. Aufl. 1960. Wien: Mohr Siebeck Tübingen, Verlag Österreich Wien, S. 197.

¹⁶ Lasmane S. *Normas un vēlmes saikne ētikā*. Latvijas Universitātes Raksti. Filosofija. 687. sēj. Rīga: Latvijas Universitāte, 2005, 54. lpp.

atvasināta no nepozitīvas tiesību normas, var sastāvēt tikai no pozitīvām tiesību normām.

Taču var piekrist, ka pamatnorma ir epistemoloģisks fenomens. Tiesību sistēmas sākums ir epistemoloģisks jautājums. Visu zinātņu, arī tiesību zinātnes, jautājums ir – kas ir zināšanu sākums? Katrai zinātnei jānosaka priekšnosacījumi, kuru noteiktība tiek pieņemta, lai sāktu zinātnisku domāšanu un pierādīšanu.¹⁷ Lai izbeigtu nebeidzamu atsaukšanos uz iepriekšējām zināšanām, ir pašāvīgi jāsāk kaut kur zināšanu jūras vidū – vispirms jāizvirza aksioma un tad tā jāvērtē, proti, kādas ir aksiomas kā tēzu sistēmas premisas sekas, kuras atbilstoši loģikas likumiem izriet no premisas.¹⁸ Ņemot vērā visu iepriekš minēto, zinātniski ir pieņemt, ka tiesību sistēmas sākums ir tās dibināšanas pamatnorma.

2. Tiesiska valsts – demokrātiskas valsts *sine qua non*?

Lai arī saprātīgi ir pieņemt, ka Latvijas pamatnormā ir demokrātiska valsts, bet šķietami strīdīgāks ir jautājums par Latviju kā demokrātisku un tiesisku valsti. Dažs apgalvotu, ka nav šaubu, bet cits gluži vienkārši norādītu, ja tas nav tā sākotnēji uzrakstīts, tad nav pamata runāt par normas sastāvā ietilpstošu pazīmi – tiesiska valsts.

Nevar piekrist nevienam Latvijas kā tiesiskas valsts noraidošam viedoklim, jo demokrātijas nosacījums, bez kura tā nevar pastāvēt (*conditio sine qua non*), ir tiesiska valsts, bet demokrātiskai valstij ir bīstami tās eksistencei uzskatīt, ka tā nav tiesiska valsts.

Verners Kegi (*Werner Kägi*) atzīst, ka bieži ir bijuši laiki, kad demokrātija un tiesiska valsts tika uztvertas kā iekšēji saistītas jeb sintēzes, bet vēl biežāk ir bijuši laiki, kad tās tiek uztvertas kā antitēzes. Antitēzes uztvere, piemēram, ir revolūcijas apstākļos, kad nepieciešams atbrīvoties no iepriekšējās valsts iekārtas. Viņš uzskata, ka suverēna (tautas) visvarenības doktrīna – tauta ir pārāka par likumu – noved pie totalitāra valsts režīma. Šo tēzi 19. gadsimtā attīstīja formālās visvarenības doktrīnā. Viena no tās tēzēm bija: pamattiesībām bija jēga cīņā pret absolūto monarhiju, bet iepretim demokrātiskam likumdevējam tām vairs nav jēgas, proti, tiek prezumēts, ka visi likumdevēja kā vairākuma lēmumi ir taisnīgi. Šādam domu gājienam pamats bija lēmums, nevis norma, proti, pamattiesības ir relatīvas, jo tiek absolutizēta lēmšanas vara. Absolūtiska domāšana varētu būt saprotama kā nepieciešamība cīņā pret absolūto monarhiju¹⁹, respektīvi, līdzvērtīgo cīņā.

Tautas gribas absolūtisms ir tiesiskai valstij sveša aksioma. Tā ne vēsturiski, ne loģiski tajā neiederas. Arī augstākajai varas instancei (tautai) ir normatīvi ierobežojumi, tai ir saistošas tiesiskas valsts pamatvērtības.²⁰ No demokrātijas pseidorelīģiskas absolutizēšanas (tautas griba-dieva griba) jāatsakās, jo demokrātijas mērķis ir brīvu

¹⁷ Schnapp F. Logik für Juristen. Die Grundlagen der Denklehre und der Rechtsanwendung. 7. Aufl. München: Verlag Franz Vahlen, 2016, S. 165.

¹⁸ Citēts no: Ibid.

¹⁹ Kägi W. Rechtsstaat und Demokratie (Antinomie un Synthese) in: Demokratie und Rechtsstaat. Festgabe zum 60. Geburtstag von Zaccaria Giacometti (26. September 1953). Zürich: Polygraphischer Verlag A.G. Zürich, 1953, S. 107–108, 112, 129–131, 139.

²⁰ Ibid., S. 135–136.

cilvēku brīva kopība, bet vienlaikus jāņem vērā, ka atšķirībā no citām valsts iekārtām tā katru cilvēku uztver nopietni, katrs pilsonis ir līdzatbildīgs par kopību.²¹ Šī pilsoņu līdzatbildība un līdzlemšana netiek īstenota ar to, ka demokrātija kļūst par totālu un absolūtu, bet ar ierobežojumiem un līdzsvaru mehānismiem tiesiskajā sistēmā.²² Vienkāršāk sakot – tiesiska valsts ir iekārta, saskaņā ar kuru politiski nobriedusi tauta atzīst ierobežojumus sev, proti, arī tauta nav pārāka par tiesībām.²³

Ņemot vērā visu iepriekš minēto, no Latvijas pamatnormā iekļautā demokrātijas jēdziena izriet, ka tā ir arī tiesiska valsts. Turklāt no formālā viedokļa tas arī apstiprināts, pieņemot Satversmes preambulu 2014. gadā.²⁴

3. Privātautonomija – arī tiesības īstenot dalāmu prasījumu civilprocesā tikai daļā pēc saviem ieskatiem?

Likumsakarīgi, ka tiesiska valsts nozīmē nepieciešamus ierobežojumus personu tiesībām un brīvībām demokrātijas pastāvēšanai, bet privātautonomijas jēdziens saistāms arī ar ierobežojumiem. Autonomija kā jēdziens no grieķu valodas nozīmē “paša (autós) likums (nomós)”, respektīvi, privātautonomija ir sevis ierobežošana.²⁵ Privātautonomija kā jēdziens vispār parādījies tikai 20. gadsimta sākumā kā apzīmējums parādību kopumam, kurā ietilpst līgumu brīvība, īpašuma brīvība, testamenta brīvība un biedrošanās brīvība.²⁶ Turklāt pēc Otrā pasaules kara jēdziens tika lietots vairāk kā apzīmējums indivīda pamattiesībām veidot privāttiesiskas attiecības, kuras likumdevējs privāttiesiskajā sistēmā ir atzinis kā cilvēka cieņas un personas brīvas attīstības izpausmi.²⁷

Cits uzskata, ka privātautonomija jāpieskaita pie ekonomiskajiem principiem²⁸, vēl kāds cits – pie tradicionālajiem tiesību principiem – varas dalīšana, pilsoņu vienlīdzība, individuālā brīvība, sirdsapziņas brīvība.²⁹ Mūsdienu Vācijas tiesību doktrīnā nostāja pret privātautonomijas jēdziena attīstību ir būtībā ideoloģiski līdzīga Latvijas tiesību doktrīnā paustajam viedoklim, bet vēl tālejošāka – privātautonomijai

²¹ Kägi W. *Rechtstaat und Demokratie (Antinomie und Synthese)* in: *Demokratie und Rechtsstaat. Festgabe zum 60. Geburtstag von Zaccaria Giacometti* (26. September 1953). Zürich: Polygraphischer Verlag A.G. Zürich, 1953, S. 140.

²² Kägi W. *Rechtstaat und Demokratie (Antinomie und Synthese)* in: *Demokratie und Rechtsstaat. Festgabe zum 60. Geburtstag von Zaccaria Giacometti* (26. September 1953). Zürich: Polygraphischer Verlag A.G. Zürich, 1953, S. 141.

²³ *Ibid.*

²⁴ 2014. gada 19. jūnija likums “Grozījums Latvijas Republikas Satversmē”. *Latvijas Vēstnesis*, 2014, Nr. 131.

²⁵ Citēts no: Calliess G.-P. *Die Zukunft der Privatautonomie. Zur neueren Entwicklung eines gemeineuropäischen Rechtsprinzips*. In: *Jahrbuch junger Zivilrechtswissenschaftler 2000. Prinzipien des Privatrechts und Rechtsvereinheitlichung*. Hrsg. von Brigitta Jud et. al. Dresden: Richard Boorberg Verlag, 2001, S. 94.

²⁶ *Ibid.*, S. 89.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Rezevska D. *Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana*. 2. izd. Rīga: Daigis Rezevskas izdevums, 2015, 56. lpp.

²⁹ *Ibid.*, 65. lpp.

ir arī procesuāls raksturs.³⁰ Tas atšķiras no formālās ekonomiski liberālās pieejas, ka valstij jānodrošina tiesiskais ietvars, it sevišķi privāttiesiskā sistēma.³¹ Šajā sistēmā sabiedrība atbilstoši formālajai teorijai savukārt varēs brīvi attīstīties, un valstij pēc iespējas būtu jāatturas no iejaukšanās, jo kopējam labumam vislabāk tiek kalpoti, ja privāttiesiskā sabiedrība saskaņā ar Ādama Smita (*Adam Smith*) tirgus neredzamās rokas teoriju maksimalizē savu labumu. Atbilstoši šādai pieejai privātautonomija tiek reducēta par ekonomisku brīvību, bet arī relativizēta, paredzot, ka pamattiesībās paslēptā privātautonomija ir nekas vairāk kā tirgus ekonomikas sistēmas aizsardzības mehānisms pret neproduktīvu valsts iejaukšanos.³²

Privātautonomija saskaņā ar procesuālo skatījumu ir komplicētāka. Privātautonomijā ietvertās brīvības ir nepieciešamas katra cilvēka pirmtiesiskajam, dabiskajam stāvoklim, katra tiesībām uz vienlīdzīgu brīvību.³³ Šāda dabiskā brīvība ir vērsta uz tiesībām dzīvot tikai pēc paša (tautas) noteiktiem likumiem, respektīvi, privātautonomijai jau ir sākotnēji procesuāls jēdziena saturs, un gan privātā, gan publiskā personas autonomija rodas līdz ar konstitucionālo tiesisko valsts un tās tiesību sistēmas radīšanu.³⁴ Šis procesuālais privātautonomijas raksturs paliek arī pēc tiesībām uz brīvību un vienlīdzību pozitīvizēšanas un kalpo, piemēram, kā aizsardzības tiesības pret demokrātisko vairākuma principu.³⁵ Privātautonomijas procesuāls raksturs nozīmē to, ka jebkurai tiesību radošai tiesu varas funkcijai, piemērojot tiesības, vajadzētu būt procesuāli orientētai privātautonomijas jomā, proti, jānodrošina personas tiesības uz pašnoteikšanos, nevis jāpiekopj paternālisms.³⁶

Šādam procesuālam privātautonomijas skatījumam par labu liecina arī atziņa, ka privātautonomijas principam korelējošs princips ir civilprocesa dispozitivitātes princips³⁷, par kura pastāvēšanu Latvijas tiesību sistēmā nav šaubu. Turklāt Šveices Civilprocesa kodeksa 86. panta, kurā pozitīvizētas tiesības celt prasību par dalāmu materiāltiesisku prasījumu arī tikai daļā, anotācijā ir norādīts, ka pants būtībā ir privātautonomijas un dispozitivitātes principu konkretizācija.³⁸ Vācijā šīs tiesības atzītas tiesu praksē, nepozitīvizējot tiesību normu.³⁹

Ņemot vērā visu diskusijā iepriekš minēto, autors secina, ka privātautonomija (arī ar to saistītais dispozitivitātes princips) ir tiesiskas un demokrātiskas valsts pamatā un noteiktā konkretizācijas pakāpē no tā izriet privātpersonas tiesības celt prasību par dalāmu materiāltiesisku prasījumu arī tikai daļā. Līdz ar to, līdzīgi kā Vācijas tiesību

³⁰ Calliess G.-P. Die Zukunft der Privatautonomie. Zur neueren Entwicklung eines gemeineuropäischen Rechtsprinzips. In: Jahrbuch junger Zivilrechtswissenschaftler 2000. Prinzipien des Privatrechts und Rechtsvereinheitlichung. Hrsg. von Brigitta Jud et al. Dresden: Richard Boorberg Verlag, 2001, S. 94.

³¹ Ibid., S. 90–91.

³² Ibid.

³³ Ibid., S. 101.

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Conseil fédéral Suisse [Šveices Federālās padomes] Message relatif au code de procédure civile suisse (CPC) [paziņojums saistībā ar Šveices Civilprocesa kodeksu (CPC)], p. 6900. Pieejams: <https://www.admin.ch/opc/fr/federal-gazette/2006/6841.pdf> [aplūkots 26.03.2022.].

³⁹ Trommler S. Die Teilklage im Zivilprozess: Eine Untersuchung im Lichte der Prozesstaktik und der Verhaltensanforderungen in Prozesskostenhilfe und Rechtsschutzversicherung. Tübingen: Mohr Siebeck, 2018, S. 251.

sistēmā, arī Latvijas tiesību sistēmā kā tiesiskā un demokrātiskā valstī atzīstamas šādas tiesības bez nepieciešamības šādas tiesības pozitivizēt.

Kopsavilkums

1. Pamatnorma ir epistemoloģiska nepieciešamība tiesību sistēmas pamata jeb sākuma noteikšanai. Turklāt pamatnormas nepozitīvā rakstura dēļ no tās var atvasināt arī nepozitīvas tiesību normas un līdz ar to arī vispārējos tiesību principus dabisko tiesību doktrīnas izpratnē. Latvijas tiesību sistēmas pamatnorma ir demokrātiska valsts, kuras *conditio sine qua non* ir arī tiesiska valsts. Tiesiska valsts nozīmē arī nepieciešamus ierobežojumus personu brīvībai un tiesībām demokrātijas pastāvēšanai. Arī privātautonomija saistāma ar nepieciešamiem ierobežojumiem.
2. Privātautonomija uztverama ne tikai formālā liberāli ekonomiskā izpratnē, bet arī no procesuāla skatpunkta. No procesuālā skatpunkta privātautonomijā ietvertās brīvības ir nepieciešamas katra cilvēka pirmtiesiskajam, dabiskajam stāvoklim, katra tiesībām uz vienlīdzīgu brīvību. Privātautonomijai jau ir sākotnēji procesuāls jēdziena saturs, un gan privātā, gan publiskā personas autonomija rodas līdz ar konstitucionālo tiesisko valsts un tās tiesību sistēmas radīšanu. Šis procesuālais privātautonomijas raksturs paliek arī pēc tiesībām uz brīvību un vienlīdzību pozitivizēšanas un, piemēram, kalpo kā aizsardzības tiesības pret demokrātisko vairākuma principu. Privātautonomijas procesuāls raksturs nozīmē to, ka tiesu varai, piemērojot tiesības, vajadzētu būt procesuāli orientētai privātautonomijas jomā.
3. Privātautonomija (arī ar to saistītais prāvnieka procesuālās dispozitivātes princips) ir demokrātiskas valsts pamatā, un noteiktā principa konkretizācijas pakāpē no tā izriet privātpersonas tiesības celt prasību par dalāmu materiāltiesisku prasījumu arī tikai daļā. Līdzīgi kā Vācijas tiesību sistēmā, arī Latvijas tiesību sistēmā kā tiesiskā un demokrātiskā valstī atzīstamas šādas privātpersonas tiesības bez nepieciešamības šādas tiesības pozitivizēt.